

УДК 347.77:061.1ЄС

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ОХОРОНИ ПРАВ НА НАЙМЕНУВАННЯ ПОХОДЖЕННЯ ТА ГЕОГРАФІЧНІ ЗАЗНАЧЕННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Капіца Ю. М.

Кандидат юридичних наук, директор Центру інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України.

Анотація. Розглядаються особливості кодифікації актів з охорони найменувань походження та географічних зазначень в ЄС. Вказується на вищі вимоги щодо охорони найменувань в ЄС у порівнянні з Угодою TRIPS та Лісабонською угодою. Аналізується охорона нових типів найменувань: традиційних гарантованих страв та спеціальних найменувань якості. Визначається можливість їх розгляду як певного виду засобів індивідуалізації – об'єктів права промислової власності. Вказується на особливість розгляду охорони найменувань в ЄС переважно в рамках законодавства щодо поліпшення якості продукції. Зазначаються більш високі вимоги щодо захисту найменувань у порівнянні іншими об'єктами промислової власності.

Ключові слова: географічні зазначення, найменування походження, Європейський Союз, інтелектуальна власність.

Постановка проблеми. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі – Угода) та значний обсяг положень Угоди щодо охорони географічних зазначень обумовлює актуальність досліджень законодавства ЄС у цій сфері. Зазначимо, що положення актів ЄС з охорони географічних зазначень та найменувань походження (далі – ГЗ та НМ) та обсяг їх охорони є значно ширше, ніж відображені в Угоді. Також характерним є прийняття Судом ЄС значної кількості рішень щодо тлумачення положень Регламенту 2081/92 та інших актів ЄС у цій сфері. Враховуючи вимоги Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», вказані положення мають бути відображені у законодавстві України.

Мета статті – дослідження розвитку регіональної охорони прав на найменування походження та географічні зазначення в Європейському Союзі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В рамках Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС у 2004-2006 рр. здійснювалося порівняльне дослідження законодавства Європейського Союзу та України у сфері охорони інтелектуальної власності, у тому числі стосовно охорони ГЗ та НП з підготовкою пропозицій щодо адаптації національного законодавства [1]. Питання охорони ГЗ та НМ в ЄС розглядалися також у наукових публікаціях Андрощука Г., Архіпової М., Капіци Ю., Ковальчук О., Тверезенко О. та інших фахівців. Метою статті є зосередження уваги на кодифікації законодавства ЄС з охорони ГЗ та НП та останніх змінах законодавства ЄС, запроваджених Регламентом 1151/2012 щодо схем якості для сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів.

Основні результати дослідження. Своєрідність охорони географічних зазначень в ЄС – запровадження права *sui generis* для регіональної охорони найменувань сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів з встановленням більш високих стандартів охорони ніж визначені міжнародними конвенціями та законодавством більшості

іноземних країн; застосування двох видів позначень: географічних зазначень та найменувань походження.

Основними чинниками утворення та розвитку регіональної системи охорони було забезпечення конкурентоспроможності європейської харчової промисловості, в тому числі через її високу якість, що призвело до розгляду охорони географічних зазначень в межах законодавства про якість продукції, а не права інтелектуальної власності.

Характерним для права ЄС є швидка динаміка розвитку з введенням охорони найменувань нових груп продукції, пов'язаних з виробництвом у певних географічних регіонах та традиціями. При цьому підходи до охорони таких найменувань [гарантовані традиційні страви, гірські продукти тощо) є близькими до таких, що застосовуються для найменувань – об'єктів промислової власності, та призведе до питання щодо можливості їх розгляду як об'єктів промислової власності.

Відмінності в регулюванні. Мета гармонізації. Ідея розповсюдження існуючої в окремих державах-членах охорони найменувань походження для вин та харчових виробів на територію ЄС розглядалась Європейською комісією у 1988 р. при обговоренні проблем майбутнього сільських регіонів в ЄС. Крім дотримання якості продукції суттєвим фактором запровадження єдиної охорони ГЗ та НП було боротьба з імітаціями продукції європейських виробників [2].

До 1992 р. в ЄС була відсутня єдина система охорони НП та ГЗ. На національному рівні захист споживачів здійснювався переважно інструментами захисту від недобросовісної конкуренції та захисту від інформації, що вводить в оману. При цьому розвинуте законодавство щодо охорони НП та ГЗ було наявне лише у Франції, Італії, Іспанії, Бельгії [3]. Однак для цих країн характерним було застосування різних критеріїв набуття охорони та механізмів захисту.

Слід зазначити, що Лісабонська угода про захист зазначень місця походження виробів та їх міжнародної реєстрації 1958 р. не вплинула на законодавство переважної частини держав-членів ЄС щодо уніфікації положень законодавства. Так, на 1991 рік лише Франція та Португалія [з 25. 09. 1966 р.] стали учасниками Угоди.

При підготовці у 1991 р. проекту Регламенту 2081/92 Комісією було запропоновано ввести охорону двох типів зазначень – найменувань походження з правовим режимом, близьким до існуючої охорони в державах-членах, та географічних зазначень – поняття, що обговорювалося на той час в рамках Уругвайського раунду переговорів СОТ. Слід вказати, що поняття «географічне зазначення» було визначено прийнятою у 1994 року Угодою TRIPS з критеріями охорони таких зазначень значно більш вузькими ніж для НП [ст. 22).

Крім того, було вирішено запровадити охорону НП та ГЗ лише для сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів, враховуючи неготовність держав-членів ввести аналогічний захист для вин та спиртних напоїв [п. 6, 11 проекту Регламенту 2081/92].

Регламент Ради [ЄС] № 2081/92 про захист географічних зазначень та найменувань походження сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів [4] було прийнято 14 липня 1992 року. У 1993 році було прийнято Регламент 2037/931 щодо правил застосування Регламенту 2081/92. Також у 1992 році було прийнято Регламент Ради [ЄС] № 2082/92 про спеціальні сертифікати для сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів, яким було запроваджено охорону *sui generis* для виробів, вироблених або з використанням традиційної сировини або з застосуванням традиційних складу інгредієнтів, або способу виробництва та/або обробки.

Щодо вин та спиртних напоїв – ЄС приймалися акти стосовно забезпечення якості вина та спиртних напоїв, вироблених у певних регіонах [5]. Проте, лише у 2008 р. було

запроваджено спеціальне законодавство з реєстрації географічних зазначень та найменувань походження таких виробів аналогічно порядку, визначеному Регламентом 2082/92: прийнято Регламент 479/2008 про спільну організацію ринку вина та Регламент 110/2008 щодо визначення, опису, етикеток та охорони географічних зазначень для спиртових напоїв.

Відзначимо, що Регламенту 2081/92 не передувало прийняття акту, спрямованого на гармонізацію національного законодавства у цій сфері. В той же час Регламент істотно вплинув на формування національного законодавства з охорони НП та ГЗ особливо в країнах, де така охорона не була раніше запроваджена, або не було запроваджено реєстрації НП та ГЗ. Це стосується Австрії, де національна процедура реєстрації НП та ГЗ була запроваджена у 2006 р., Данії, Фінляндії, ФРН тощо.

Розвиток законодавства. До Регламенту 2082/92 неодноразово вносилися уточнення та у новій редакції його було прийнято у 2006 р. (Регламент 510/2006). Також у 2006 р. прийнято Регламент 1898/2006 щодо детальних правил з імплементації Регламенту 510/2006.

У 2007 р. в ЄС було здійснено реформу законодавства щодо організації ринків різних сільськогосподарських продуктів, в тому числі вина, з заміною 21 окремих регламентів Регламентом 1234/2007 про спільну організацію сільськогосподарських ринків та спеціальних положень стосовно певних сільськогосподарських продуктів. Як наслідок цієї реформи – положення з охорони географічних зазначень вин Регламенту 479/2008 у 2009 році були інкорпоровані до Регламенту 491/2009 [6].

У 2009 р. ЄС розпочинає значну роботу з кодифікації законодавства стосовно якості продукції, що безпосередньо торкнулося географічних зазначень. Пакет документів включав пропозицію щодо Регламенту про схеми якості сільськогосподарської продукції, пропозицію зі зміни Регламенту 1234/2007 стосовно стандартів маркетингу для сільськогосподарської продукції, проекти Керівництва щодо кращої практики з вироблення та застосування сертифікаційних схем та Керівництва щодо етикеток продовольчих товарів, які виготовлені з використанням захищених найменувань походження та географічних зазначень.

Як зазначалося у Пропозиції до Регламенту: «Пакет з якості продукції» мав поліпшити законодавство ЄС щодо якості продукції, а також національних та приватних схем сертифікації з метою спрощення процедур та поліпшення взаємодії між різними інструментами [7]. Що стосується використання двох видів найменувань, – консультації з користувачами засвідчили *відсутність бажання замінити вказані два види зазначень одним*, а також застосувати такі альтернативи як: саморегулювання відповідних секторів, перехід до системи повідомлень про реєстрацію зазначень на національному рівні або захист через механізм колективної марки Спільноти.

У новій системі актів – норми щодо охорони географічних зазначень, найменувань походження та гарантованих традиційних страв увійшли як розділи 2 та 3 Регламенту 1151/2012 щодо схем якості для сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів [8]. При цьому саме розділи 2, 3 визначені статтею 3 як схеми якості [вказане становить принципово відмінну мету застосування охорони ніж визначено Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів»). Крім того, у Регламенті передбачено розділ щодо спеціальних схем якості.

Регламентом були здійснені зміни у системі реєстрації з її спрощенням через: зближення правил для подання заявки та контролю; скорочення терміну реєстрації; спрощення концепції охорони традиційних гарантованих страв; утворення єдиного комітету з якості для всіх схем охорони з заміною двох комітетів для НП та ГЗ та традиційних гарантова-

них справ тощо. Новим у Регламенті було визнання ролі та відповідальності груп (асоціацій виробників та обробників продукції), які подають заявки на реєстрацію зазначень; введення зобов'язання дій *ex-officio* держав-членів з захисту найменувань; скорочення процедури реєстрації; зближення визначень географічних зазначень та найменувань походження з такими, що застосовуються на міжнародному рівні тощо.

Недоліком нового акту є, за нашою думкою, залишення системи реєстрації зазначень для вин та спиртових напоїв за його межами з наведенням у проекті Регламенту [п. 3.1.1.], що більш повна кодифікація законодавства передбачається на майбутнє.

Слід вказати, що використання Регламенту 2081/92 призвело до інтенсивної практики Суду Справедливості з тлумачення його положень [1, с. 305-311]. Відзначимо, що вказані рішення не увійшли до акту кодифікації – Регламенту 1151/2012, що демонструє різні підходи Європейської комісії до вдосконалення законодавства ЄС з охорони НП та ГЗ та торговельних марок та інших об'єктів промислової власності.

Новим у порівнянні з законодавством країн СНД було запровадження ЄС у 1992 р. охорони традиційних гарантованих страв [далі – ТГС). Вказана охорона не передбачає зв'язок товарів з окремим географічним регіоном.

Для кваліфікації ТГС назва товару має відноситися до певної продукції або продовольчих товарів, що мають специфічний характер, а також така продукція або вихідні інгредієнти, спосіб виготовлення, обробки мають бути «традиційними». «Специфічний характер» у відношенні до продукції визначається як «присутні товарам характеристики, що ясно їх відрізняють від інших товарів такої ж категорії» [ст. 3 Регламенту 1151/12]. «Традиційний» визначається як засвідчене використання на внутрішньому ринку для періоду, який дозволяє передання між поколіннями. Цей період має бути не менше 30 років. Реєстрація ТГС утворює виключне право на використання такої назви, що може здійснюватися виробниками, які мають забезпечувати дотримання методу виготовлення та специфікації.

Регламентом визначено, що зареєстровані найменування мають захищатися від будь-якого незаконного використання, імітації чи іншої практики, що може ввести споживача в оману [ст. 24].

Також Регламент визначає умови застосування спеціальних найменувань якості [розділ IV], що можуть застосовуватися як на національному рівні, так і на рівні ЄС з дотриманням вимог щодо кваліфікації. Такі найменування мають бути пов'язані з характеристиками продукції або з її вирощуванням або обробкою, характерними для певної місцевості; застосування умов має додавати цінність продукції у порівнянні з іншими виробами такого типу та найменування мати застосування в межах всієї Спільноти.

Можливість застосування спеціальних найменувань визначено Регламентом для «гірських продуктів» [ст. 31] та передбачуваної охорони «продуктів острівного сільського господарства» [ст. 32]. Визначається, що спеціальні найменування можуть використовуватися лише для продукції, які відповідають встановленим умовам [ст. 33].

Введення в ЄС охорони традиційних гарантованих страв та спеціальних найменувань якості призведе до питання щодо співвідношення охорони вказаних об'єктів та об'єктів промислової власності. Зауважимо, що Комісією не розглядалися питання охорони традиційних гарантованих страв та спеціальних найменувань як об'єктів права інтелектуальної власності.

З нашої точки зору, особливі риси охорони назв традиційних гарантованих страв, так і спеціальних найменувань якості, а саме: виділення продукції зі специфічними властивостями від іншої продукції аналогічної групи, дотримання спеціальних вимог для на-

дання охорони таким найменування (щодо складу, місця походження, специфічних методів вироблення або обробки), захист від використання найменувань третіми особами – призведе до можливості розгляду вказаних об'єктів як засобів індивідуалізації – об'єктів права промислової власності. Про можливість розгляду захисту найменувань традиційних гарантованих назв як промислової власності висловлює також думку *Evans G. E.* [9] с. 184].

Перспективи розвитку. Практика застосування охорони найменувань походження та географічних зазначень в ЄС не виявило принципових питань щодо зміни існуючого режиму охорони. Перспективи розвитку законодавства пов'язуються Комісією з кроками з кодифікації законодавства з спільним викладенням норм щодо найменувань сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів та вин та спиртових напоїв та спрощенням реєстрації для МСП.

Висновки.

1. Особливість регіональної охорони зазначень, що стосуються походження продукції в ЄС, є: запровадження суттєво вищих стандартів охорони, ніж передбачено на міжнародному рівні Лісабонською угодою про захист зазначень місця походження виробів та їх міжнародної реєстрації 1958 р. та Угодою TRIPS, а також введення реєстрації двох видів зазначень, що охороняються: найменувань місця походження, що походить з національної практики охорони, та географічних зазначень, зорієнтованих на більш низький стандарт охорони Угоди TRIPS.

В той же час, на відміну від ознак географічного зазначення в Угоді TRIPS, в ЄС були посилені вимоги щодо реєстрації вказаного об'єкту з конкретизацією, що здійснення виробництва та/або перероблення та/або виготовлення сільськогосподарського продукту або товару має здійснюватися в обмеженій географічній зоні.

Особливістю введення регіональної охорони є відсутність прийняття ЄС актів гармонізації охорони НП та ГЗ в державах-членах, а також відсутність впливу на уніфікацію національного законодавства Лісабонської угоди про захист зазначень місця походження виробів та їх міжнародної реєстрації 1958 р. В той же час характерним є зворотній вплив положень Регламенту 2081/92 на зміни національного законодавства з охорони позначень. Проте відмінності у охороні позначень на національному рівні залишаються до цього часу.

2. Європейським Союзом вперше у міжнародній практиці започатковано регіональну охорону особливих типів зазначень: традиційних гарантованих страв та спеціальних найменувань якості, що розширює інструменти захисту національних виробників для продукції, назви яких не підпадають під охорону колективними марками чи найменувань місця походження або географічних найменувань.

Введення такої охорони з врахуванням вимог кваліфікації продукції [відповідність специфікації стосовно походження, інгредієнтів, способів виробництва, виготовлення], запровадження їх захисту від недобросовісної конкуренції, а також нагляду за дотримання специфікації обумовлює можливість розгляду таких зазначень як певного виду засобів індивідуалізації – об'єктів права промислової власності.

3. Для ЄС, на відміну від країн СНД, є нехарактерним розгляд охорони НП та ГЗ в рамках окремих актів з охорони прав інтелектуальної власності. У протилежність до регіональної охорони торговельних марок, винаходів, промислових зразків тощо – основною метою охорони зазначених найменувань є поліпшення якості продукції та забезпечення конкурентоспроможності європейської сільськогосподарської продукції з наведенням норм щодо НП та ГЗ в актах, що стосуються якості продукції, маркетингу, використання етикеток та ярликів та державного нагляду.

4. Суттєвим є визначення в ЄС вищих вимог щодо забезпечення захисту НП та ГЗ у порівнянні з торговельними марками, промисловими зразками, винаходами, що стосується введення зобов'язань дій *ex-officio* держав-членів з забезпечення захисту прав у адміністративному та судовому порядку, а також встановлення широких повноважень груп виробників, що мають бути утворені на відповідних територіях, стосовно моніторингу використання зазначень; визначення, чи є гарантованою якість, репутація та аутентичність товарів з позначеннями НП та ГЗ на ринку; а також забезпечення правового захисту НП та ГЗ.

5. Характерним є моніторинг інституцій ЄС за ефективністю законодавства щодо НП та ГЗ з запровадженням Регламентом 1151/12 спрощення реєстрації; посилення вимог щодо відповідності продукції специфікації, контролю якості та діяльності організацій, які здійснюють інспекції. Разом з тим, незважаючи на намагання в ЄС спростити та кодифікувати законодавство щодо НП та ГЗ, до цього часу акти щодо реєстрації НП та ГЗ сільськогосподарської продукції та вин, а також спиртових напоїв не є кодифікованими.

6. Оцінки існуючої системи охорони НП та ГЗ свідчать про сприйняття її виробниками та ефективність для захисту ринку держав-членів ЄС від підробок продукції та забезпечення високої якості товарів. Вдосконалення системи охорони пов'язують з спрощенням процедури захисту НП та ГЗ для малих виробників, розширенням переліку товарів та продуктів, відносно яких можлива реєстрація, вдосконаленням інституту охорони традиційних гарантованих страв тощо.

Список використаної літератури

1. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України (Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов, О. О. Тверезенко та інш.); за редакцією Ю. М. Капіци. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2006. – С. 292-319.
2. Par. 11, Proposal for a Council Regulation on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuff. 21 January 1991. SEC(90) 2415 final.
3. European legislation on protection of geographical indications. Overview of the EU member states' legal framework for protection of geographical indications. EU – China IPR2, February 2011. – P. 11-98.
4. Council Regulation (EEC) № 2081/92 of 14 July 1992 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs.
5. Council Regulations 817/70, 338/79, 823/87, 1493/1999, Commission Regulation 1607/2000.
6. Council Regulation 491/2009 of 25 May 2009 amending Regulation 1234/2007 establishing a common organisation of agricultural markets and on specific provisions for certain agricultural products.
7. Par. 1.1, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on agricultural products quality schemes. 10. 12. 2010. COM (2010) 733 final.
8. Regulation (EU) No 1151/2012 of the European Parliament and of the Council of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs.
9. Evans G. E. The simplification of European legislation for the protection of geographical indications / Evans G. E. // Constructing European Intellectual Property Law: Achievements and New Perspectives, Editors: Geiger C. – Edward Elgar Publishing Ltd, 2013. – P. 177-212.

THE DEVELOPMENT OF PROTECTION OF GEOGRAPHICAL INDICATIONS AND DESIGNATIONS OF ORIGIN IN THE EUROPEAN UNION

Kapitsa Y. M.

Director of the Centre of Intellectual Property and Technology Transfer of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ph.D.

Abstract. *The article discusses the codification of EU acts on the protection of designations of origin and geographical indications. It is noted the higher protection requirements in the EU compared to the TRIPS Agreement and the Lisbon Treaty. It is noted the difference in designations of origin and other denominations on national level. The legal regime of traditional specialities and optional quality terms is discussed with notes of features of these indication close to specific industrial property objects. The specific character of enforcement of rights on designations of origin and geographical indications is noted with more wide protection then for other IPR objects. It is noted non codification of legislation on agricultural products and foodstuffs and wines and spirits, small amount of the types of products and foodstuffs which cover the regulation in comparison of other countries, expedience of simplification of the registration for small producers.*

Key words: *geographical indications, designations of origin, European Union, intellectual property.*

References

1. Pravo intelektual'noyi vlasnosti Yevropeys'koho Soyuzu ta zakonodavstvo Ukrayiny (Kapitsa Yu. M., Stupak S. K., Vorobyov V. P. ta in.); za redaktsiyeyu Yu. M. Kapitsy. – K. : Vydavnychyy Dim «Slovo2, 2006. – S. 292-319.
2. Par. 11, Proposal for a Council Regulation on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuff. 21 January 1991. SEC(90) 2415 final.
3. European legislation on protection of geographical indications. Overview of the EU member states' legal framework for protection of geographical indications. EU – China IPR2, February 2011. – P. 11-98.
4. Council Regulation (EEC) № 2081/92 of 14 July 1992 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs.
5. Council Regulations 817/70, 338/79, 823/87, 1493/1999, Commission Regulation 1607/2000.
6. Council Regulation 491/2009 of 25 May 2009 amending Regulation 1234/2007 establishing a common organisation of agricultural markets and on specific provisions for certain agricultural products.
7. Par. 1.1, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on agricultural products quality schemes. 10. 12. 2010. COM (2010) 733 final.
8. Regulation [EU] No 1151/2012 of the European Parliament and of the Council of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs.
9. Evans G. E. The simplification of European legislation for the protection of geographical indications / Evans G. E. // Constructing European Intellectual Property Law: Achievements and New Perspectives, Editors: Geiger C. – Edward Elgar Publishing Ltd, 2013. – P. 177-212.

РАЗВИТИЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ ОХРАНЫ ПРАВ НА НАИМЕНОВАНИЯ ПРОИСХОЖДЕНИЯ И ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ОБОЗНАЧЕНИЯ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ

Капица Ю. М.

Кандидат юридических наук, директор Центра интеллектуальной собственности и передачи технологий НАН Украины.

Аннотация. *Рассматриваются особенности кодификации актов ЕС об охране наименований происхождения и географических обозначений. Отмечается более высокий уровень охраны указанных обозначений в ЕС по сравнению с Соглашением TRIPS и Лиссабонским соглашением. Анализируется правовой режим новых типов обозначений: тра-*

диционных гарантированных блюд и специальных наименований качества. Отмечается возможность их рассмотрения как специфических объектов права промышленной собственности – средств индивидуализации. Отмечается особенность рассмотрения охраны наименований происхождения и географических обозначений в ЕС преимущественно в рамках законодательства о качестве продукции. Отмечаются более высокие требования по правовой защите обозначений по сравнению другими объектами промышленной собственности.

Ключевые слова: *географические обозначения, наименования происхождения, Европейский Союз, интеллектуальная собственность.*